

Δημοσθένης Αγραφιώτης

ΜΙΚΡΟ (ΓΛΩΣΣΙΚΟ) ΟΡΓΑΝΟ ΓΙΑ ΤΗ ΝΕΟΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ

1. Ιδιουπία

ΝΕΟΤΕΡΙΚΟ, ΣΥΓΧΡΟΝΟ, ΜΟΝΤΕΡΝΟ-ΜΟΔΕΡΝΟ, μοντερνικότητα, νεωτερισμός, εκσυγχρονισμός, καινοτομία, νεότερο, μετα-ιστορικό, πρωτοποριακό, μετανεοτερικό, νεοτερικό, μοντερνισμός, μοντερνιστικό, νεο-μοντέρνο (σε αναλογία με το νεορθόδοξο), συγχρονικότητα, υπονεοτερικότητα, μόδα, μετα-μετανεοτερικό, προμοντέρνο, παρανεοτερικότητα, μετανεοτερικότητα, μετα(το)μοντέρνο, μεταμοντέρνο, μεταβιομηχανικό, μεταμοντερνισμός, αντιμοντερνικότητα, διαπρωτοπορεία, παραμοντέρνο, πειραματικό, μοντέρνο-παραμοντέρνο, ο μοντερνισμός της νεοτερικότητας, υπερσύγχρονο, διανεοτερικό, μεταδομισμός.

Η καταγραφή των 35 όρων έγινε με την ανάγνωση διαφόρων χειμένων που αναφέρονται στη νεοτερικότητα (*mondernité*) με άμεσο ή έμμεσο τρόπο και στη διάρκεια των εργασιών του συνεδρίου για το «μοντέρνο-μεταμοντέρνο»*. Η καταγραφή είναι αναμφίβολα ατελής και δεν διεκδικεί οποιαδήποτε αντιπροσωπευτικότητα, ωστόσο επιτρέπει τη διατύπωση ορισμένων ερωτημάτων, όπως τα ακόλουθα. Η πληθώρα, αν ο όχι ο πληθωρισμός των όρων, αποτελεί σημάδι μιας έντονης ζύμωσης, μιας πλούσιας παραγωγής έργων νεοτερικών και μη; Ή μήπως αποτελεί ένδειξη μιας πρωτοφανούς σύγχυσης λόγων, βλεμμάτων και υλικών αντικειμένων; Ή τέλος λειτουργεί ως σύμπτωμα της δύσκολης συνάρθρωσης της νεοτερικότητας και της ελληνικής κοινωνίας ή καλύτερα της ιδιότυπης τύχης της νεοτερικότητας στο πλαίσιο της κοινωνικοπολιτιστικής πορείας της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας;

Πριν δοθούν στοιχεία απάντησης στις προηγούμενες ερωτήσεις είναι απαραίτητο να παρατεθούν δύο θεμελιακές διευκρινιστικές παρατηρήσεις. Η πρώτη σχετίζεται με το γεγονός ότι η νεοτερικότητα καταλαμβάνει σημεία ενός ευρέος φάσματος υποστάσεων. Για παράδειγμα η νεοτερικότητα ως σύνθημα θετικής απόχρωσης: «Liberté, Egalité, Modernité» (Ελευθερία, Ισότητα, Νεοτερικότητα) η νεοτερικότητα ως σύνθημα αρνητικής απόχρωσης: *Modernité* = *Merdonité* (λογοπαίγνιο του M. Leiris).

* Το δημοσιευμένο κείμενο του Δ. Αγραφιώτη είναι η εισήγησή του στο συμπόσιο «Μοντέρνο-Μεταμοντέρνο», που διοργανώθηκε από το Γαλλι-

κό Ινστιτούτο Αθηνών και το περιοδικό *Σπείρα* από 26 έως 28/2/88.

Η νεοτερικότητα ως λέξη-σημαία-ετικέττα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την προώθηση προσωπικών φιλοδοξιών, επαγγελματικών σχεδίων και πολιτικών σκοπών. Η νεοτερικότητα ως επιστημονικός όρος όπως αυτός οριοθετείται από διάφορες επιστημονικές περιοχές: Οικονομία, Κοινωνιολογία, Ανθρωπολογία, Ιστορία, Αισθητική, Φιλολογία... Η νεοτερικότητα, ως αναφορά για την αρχιτεκτονική που συνδυάζει τη θεωρία και πράξη. Η νεοτερικότητα ως προοπτική για καλλιτεχνικά διαβήματα. Η νεοτερικότητα ως φιλοσοφική έννοια που επιδέχεται πολλαπλές εκδοχές και ερμηνείες. Σ' αυτή την «αποθέωση» της διαφοράς δύο χαρακτηριστικά έχουν ιδιαίτερη σημασία: η νεοτερικότητα εμπλέκεται σε ασύμβατες προβληματικές και σε ασύμβατα προτάγματα (projets) ώστε ο διάλογος να είναι εξαιρετικά δύσκολος και σε μερικές περιπτώσεις αδύνατος· επίσης η επικάλυψη όρων (π.χ. μεταμοντέρνο = μεταβιομηχανικό) καθιστά ακόμη πιο επισφαλή κάθε προσπάθεια επικοινωνίας ανάμεσα στους συν-ομιλητές. Απαιτείται λοιπόν πολύ προσοχή, ανοχή και υπομονή προκειμένου να προσδιοριστούν συγκλίσεις και αποκλίσεις ανάμεσα σε λόγους και ενεργήματα που επιχειρούνται στο όνομα της νεοτερικότητας. Χωρίς αυτό να σημαίνει και πως τέτοιοι προσδιορισμοί είναι πάντα εφικτοί.

Η δεύτερη διευκρινιστική παρατήρηση σχετίζεται με το γεγονός ότι η νεοτερικότητα σύμφωνα με μια κοινωνικο-ανθρωπολογική προσέγγιση αποτελεί σε σχέση με την ελληνική κοινωνία εξωγενές κοινωνικο-πολιτιστικό πρότυπο και η εμπλοκή του, η διαπλοκή του μπορεί να πάρει τη μορφή αγοραίας εκμετάλλευσης, άκριτης-ενθουσιώδους εισαγωγής, θορυβώδους παρεξήγησης, υιοθέτησης ύστερα από κριτική αποτίμηση, αφομοίωσης, δημιουργικού επαναπροσδιορισμού, αφετηρίας για πρωτότυπες πρωτοβουλίες. Αν επιπλέον ληφθεί υπόψη ότι στο πλαίσιο της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας διακρίνεται μια ποικιλία από κοινωνικοπολιτιστικές καταστάσεις που είναι δυνατόν ή πιθανόν να εμπλακούν με μια ποικιλία από εκδοχές για τη νεοτερικότητα, τότε αναδύεται ένας μεγάλος αριθμός συνδυασμών - διαπλοκών - καταστάσεων που αναζητούν λόγους και ονομασίες.

Δεδομένου του πολυπόστατου και του εξωγενούς της νεοτερικότητας και της ιδιαιτερότητας του ελληνικού πολιτιστικού γίγνεσθαι υπάρχει τρόπος πλεύσης σ' αυτή την ποικιλία λέξεων-όρων, προτάσεων, εκδοχών, καταστάσεων και εκφάνσεων; Η πρόταση που ακολουθεί δεν αναφέρεται στη διαδρομή πλεύσης αλλά στο όργανο-μέσο για πιθανές ιχνηλασίες νεοτερικών και μη φαινομένων.

2. Ελάχιστο - Μέγιστο

ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΟΧΗΜΑΤΟΣ για πολιτιστικές περιπλανήσεις στο όνομα της νεοτερικότητας η αφετηριακή επιλογή συναρτάται με το εάν η νεοτερικότητα είναι μοναδική ή εάν δεν είναι. Αν γίνει δεκτό ότι η νεοτερικότητα αναδύεται από την *αέναη διαδοχή του παλιού από το νέο, την αιώνια ανατροπή της κατεστημένης τάξης από τη δύναμη του καινούργιου, που παρατηρείται σε όλες τις κοινωνίες και σε όλα τα πολιτιστικά μορφώματα (cultures)*, τότε αυτή δεν είναι παρά μια παραλλαγή σ'

αυτό το ανελέητο παιχνίδι. Επομένως η νεοτερικότητα μπορεί να διεκδικήσει κάποια ιδιοτυπία ως ριζική ανατροπή καθιερωμένων κοινωνικο-πολιτιστικών κανόνων αλλά στην ουσία επιβεβαιώνεται ο κανόνας της επανάληψης. Έτσι το θέμα «Μοντέρνο, μεταμοντέρνο και σύγχρονη Ελλάδα» δεν αντέχει σε σοβαρή αντιμετώπιση μια και δεν είναι παρά μια παραλλαγή στις τόσες διαδοχές που γνώρισε η ελληνική κοινωνία σε διαχρονική προοπτική. Δηλαδή αν η νεοτερικότητα δεν είναι ένα ιστορικά μοναδικό γεγονός, τότε και το συνέδριο, δεν έχει νόημα και τα λεγόμενα δεν είναι παρά ένας ακόμη εξορκισμός.

Αν όμως γίνει δεκτό ότι η νεοτερικότητα είναι ένα μοναδικό ιστορικά κοινωνικο-πολιτιστικό ρεύμα τότε μπορούν να δοθούν δύο οριοθετήσεις της. Με μια συμβατική διαίρεση, η πρώτη περιχάραξη χαρακτηρίζεται ως ελάχιστος ορισμός και η δεύτερη ως μέγιστος ορισμός.

Σύμφωνα με τον πρώτο-ελάχιστο ορισμό, η νεοτερική αίσθηση λέξεων, πραγμάτων και ενεργημάτων διαμορφώθηκε στον ευρωπαϊκό χώρο με την ανέλιξη των μείζονων γεγονότων της Αναγέννησης, της Μεταρρύθμισης, του Διαφωτισμού, της Γαλλικής Επανάστασης, της επικράτησης του βιομηχανικού τρόπου κοινωνικής οργάνωσης και με τις πολλαπλές περιπέτειες του αιώνα μας. Ως προς την υπόστασή της, με μια απλουστευτική διατύπωση αναμφίβολα, η νεοτερικότητα ανιχνεύεται στη συνεχή αναθεώρηση των κανονιστικών κριτηρίων που στηρίζουν το κοινωνικό και πολιτιστικό γίγνεσθαι, στην αντιφατική ένταση που καλλιεργείται ανάμεσα στην ανάπτυξη, την πρόοδο, τη συσσώρευση, την απόδοση και την καταστροφή, και την έντονη διαφοροποίηση θεσμών και πρακτικών που αναπτύσσεται τόσο στο επίπεδο της σκέψης και της συνείδησης όσο και της πιο άμεσης καθημερινότητας. Στη μικροκλίμακα αυτή του κοινωνικο-πολιτιστικού γίγνεσθαι, η νεοτερικότητα διαμορφώνεται αργά αλλά σταθερά και από τον ευρωπαϊκό χώρο εξαπλώνεται, άλλοτε με βία και άλλοτε χωρίς, σ' όλον τον πλανήτη. Έτσι είναι δύσκολο να υποστηρίξει κάποιος ότι τα προηγούμενα γνωρίσματά της δεν ισχύουν σήμερα και επομένως η συζήτηση μοντέρνο-μεταμοντέρνο δεν νομιμοποιείται εφόσον δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι τα κυρίαρχα στοιχεία της νεοτερικής εποχής (modern times) δεν κρατούν πια την κυριαρχία τους. Αν επιπλέον ληφθεί υπόψη ότι τα μεγάλα συμβάντα-γεγονότα της νεοτερικότητας φθάνουν στην ελληνική κοινωνία ως απόηχοι, ή ότι έχουν επιπτώσεις αλλά με διαφορά φάσης σε σχέση με τις άλλες ευρωπαϊκές κοινωνίες ή ότι η ελληνική κοινωνία δεν έχει προεξάρχοντα ή πρωταγωνιστικό ρόλο στις μεγάλες κοινωνικο-πολιτιστικές ανακατατάξεις, διαφαίνεται ότι η συζήτηση του «μοντέρνου-μεταμοντέρνου» στην ελληνική κοινωνία κινδυνεύει να γίνει μια άσκηση κενής ρητορικής και χοντροκομμένης λογοκλοπής ή λογοπλοκής. Με μια άλλη έκφραση η ελάχιστη οριοθέτηση της νεοτερικότητας ή στερεί από τις γλωσσικές εκδοχές και παραλλαγές της «νεοτερικότητας» τις απαραίτητες αγχυροβολήσεις προς τα πράγματα ή καταστρέφει την εμβέλεια των γλωσσικών κατασκευασμάτων που αναφέρονται σε «προνεοτερικά», «νεοτερικά» και «μη νεοτερικά» φαινόμενα.

Ο μέγιστος ορισμός για τη νεοτερικότητα προβλέπει ότι ο όρος παραπέμπει στη ριζοσπαστική, ανατρεπτική και ακατάπαυστη κίνηση που άρχισε από τα μέσα του προηγούμενου αιώνα και που έχει σχετικά σαφείς προδιαγραφές. Χωρίς να υπάρχει απόλυτη

συναίνεση για το περιεχόμενο των προδιαγραφών και χωρίς να υπονοείται πως οι προδιαγραφές έχουν και χαρακτήρα προγραμματικό για κάθε νεοτερικό ενέργημα — εξάλλου, κάτι τέτοιο δεν θα 'ταν νεοτερικό — προτείνεται η ακόλουθη διατύπωση των κύριων γνωρισμάτων της νεοτερικότητας. Διατύπωση που ισχύει βέβαια μέχρι την επόμενη αναθεώρησή της. Η νεοτερικότητα χαρακτηρίζεται από την επιθυμία ξεπεράσματος των ειδών όπως αυτά διαμορφώθηκαν στον ευρωπαϊκό πολιτιστικό χώρο μέχρι το 19ο αιώνα· πριμοδοτεί την εργασία στα όρια των καλλιτεχνικών και μη δυνατοτήτων και πρακτικών και δεν δέχεται ως δεδομένο κανένα στοιχείο θεσμών και διαδικασιών· καλλιεργεί ιδιαίτερη εκδοχή της χρονικότητας καθώς προσπαθεί να συγκεράσει το αρχαϊκό, πρωτόγονο, πρωταρχικό και πρωτογενές με το παρόν και κυρίως με ένα ριζικά διαφορετικό μέλλον· διακρίνεται από ένα μίγμα έπαρσης, ασκητικότητας και απαίτηση ποιότητας που της επιτρέπει να δοκιμάζει ακόμη και τον εκβιασμό της ιστορικής πορείας· φιλοδοξεί να διαμορφώσει ένα διεθνές στυλ — μια παγκοσμιότητα τονίζοντας κάθε φορά την κρίσιμη σημασία της ουσιαστικής ιδιότητας· διατείνεται πως αποτελεί την άρνηση στην ποσοτική αποκάλυψη που υπόσχεται ο βιομηχανικός τρόπος κοινωνικής οργάνωσης και πως προσπαθεί να ξεπεράσει το πρόβλημα του ορθολογισμού στο όνομα των πολλαπλών εκδοχών της λογικής και της σύμπτωσης του ορθολογικού και του «λόγου των πραγμάτων»· τέλος, βρίσκεται σε κατάσταση πολεμικής, έντασης, ρήξης και απόλυτης εναντιότητας, ώστε καταμετρά θυσίες και θύματα — πραγματικά (βλέπε την ιστορία των νεοτερικών καλλιτεχνών στο ναζιστικό καθεστώς) ή συμβολικά. Η προηγούμενη διατύπωση κινδυνεύει να μην είναι νεοτερική μια και αποδόθηκε χάρη στη γραμματική και τη σύνταξη φράσεων μια «ανθρωπομορφική οριοθέτηση» του νεοτερικού, μια και επίσης δόθηκε η εντύπωση της ομοιογένειας στην ανέλιξη της νεοτερικότητας. Με μια άλλη έκφραση πρόκειται για μια ακόμη εκδοχή της νεοτερικότητας σχετικά αυθαίρετη, οπωσδήποτε ατελή και πολύ λίγο νεοτερική.

Πέρα από την εγκυρότητα της πρότασης για την τοπογραφία της νεοτερικότητας αναδύεται το ερώτημα αν η νεοτερικότητα στον ενάμισο αιώνα της ύπαρξής της υπέστη μεταβολές και δέχτηκε τόσες επιδράσεις ώστε να χάσει τη συνοχή της και την «ιδιοπροσωπία» της; Αναμφίβολα μια σειρά γεγονότα επέδρασαν με πολλαπλούς τρόπους, θετικά και αρνητικά, ώστε όσο πλησιάζει το τέλος της χιλιετηρίδας να πυκνώνουν οι απορίες και οι ερωτήσεις για την τύχη της νεοτερικότητας. Ένας μη ιεραρχημένος κατάλογος των «θεμελιακών» και «κρίσιμων» γεγονότων θα 'ταν ο ακόλουθος. Τα γεγονότα του Άουσβιτς, η ναζιστική περίοδος, έδειξαν το άσχημο πρόσωπο της ευρωπαϊκής πολιτιστικής ιδιότητας· η αρπαχτική και σαρωτική εξάπλωση της πολιτιστικής βιομηχανίας· η βαθεία πληγή του διεθνούς εργατικού κινήματος από τη σταλινική περίοδο· ο μεταβιομηχανικός τρόπος οργάνωσης που μετατόπισε και μεταμόρφωσε τα θέματα της κοινωνικής σύγκρουσης και συνεργασίας· η αναγνώριση, και σε πολλές περιπτώσεις ακόμη και μετά την καταστροφή τους, της σημασίας των άλλων πολιτιστικών μορφωμάτων *cultures* για τον πολιτιστικό πλούτο του πλανήτη· η παραποίηση ή η υπερχρησιμοποίηση της νεοτερικότητας από πολιτικά κινήματα, τη διαφήμιση και από τους ίδιους τους καλλιτέχνες ή από τους καλλιτεχνικούς θεσμούς με αποτέλεσμα να εμφανίζονται φαινόμενα «ακαδημαϊσμού», μορφολογικών προσηλώσεων και ανώδυνων παραλλαγών· τέ-

λος η υπερκαλλιέργεια της «υπολογισμένης μικρο-διαφοράς» ως τρόπου ανθρώπινης υπαρξής δημιούργησε ένα πλέγμα κενών που τελικά αναιρούν την ίδια τη διαφορά.

Ο πρόσκαιρος απολογισμός της νεοτερικότητας ισχύει και για την ελληνική κοινωνία; Το ερώτημα ισχύει βέβαια για κάθε κοινωνία που εμπλέκεται με το ρεύμα της νεοτερικότητας από τη θέση του δέκτη ή του εισαγωγέα. Έτσι έχει νόημα να διατυπωθεί το ερώτημα: στο πλαίσιο της ελληνικής κοινωνίας ποιες κοινωνικοπολιτιστικές ομάδες και σε ποια χρονική στιγμή εμπλέκονται και σε ποια εκδοχή της νεοτερικότητας; Λειτουργεί δηλαδή η νεοτερικότητα ως σημείο αναφοράς για πολλαπλά ενεργήματα και στρατηγικές ατόμων και θεσμών στην πορεία της ελληνικής κοινωνίας; Για να δοθεί η απάντηση για την ιστορία της νεοτερικότητας στην ελληνική της περίπτωση απαιτούνται εξαντλητικές έρευνες στις διάφορες εκφάνσεις της συλλογικής ζωής και ιδιαίτερα της καλλιτεχνικής σφαίρας — για παράδειγμα να δείχτει η πορεία της νεοτερικής ποίησης, της νεοτερικής αρχιτεκτονικής τόσο σε σύγκριση με άλλους τομείς όσο και σε σύγκριση με άλλες χώρες. Τέτοιας κλίμακας και πληρότητας ερευνητικές εργασίες δυστυχώς δεν είναι διαθέσιμες· έτσι δικαιολογείται η διατύπωση γενικών εκτιμήσεων όσο και αν ένα τέτοιο εγχείρημα μοιάζει επιπόλαιο ή άκαιρο. Σ' αυτό το πνεύμα είναι δυνατόν να λεχθεί ότι η νεοτερικότητα δεν μπορεί να βρει πρόσφορο έδαφος για να αναδυθεί, δεδομένου ότι η ελληνική κοινωνία εισέρχεται στο σύγχρονο κόσμο λίγο πριν και μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και ο εκσυγχρονισμός της γίνεται με αβέβαια βήματα και πολλές αντιστάσεις. Οι πρακτικές και θεσμοί μόλις απομακρύνονται από το παραδοσιακό, έτσι το νεοτερικό δεν μπορεί παρά να είναι «ξένο» περιορισμένο και να αναζητάει απεγνωσμένα τον τόπο «πρόσφυσης» του. Με τα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας και μεταφοράς οι διάφορες φάσεις ανάμεσα στην ελληνική κοινωνία και τις υπόλοιπες (μετα)βιομηχανικές ελαττώνονται αλλά η πρόκληση για την ελληνική κοινωνία είναι τεράστια: να απομειωθεί η νεοτερικότητα που διαμορφώθηκε σε διαφορετικό σχετικά κοινωνικο-πολιτιστικό περιβάλλον στη διάρκεια ενός αιώνα και ταυτόχρονα να συμμετάσχει η ελληνική κοινωνία στη μορφοποίηση της επόμενης νεοτερικής κατάστασης. Η αποδοχή του μέγιστου ορισμού της νεοτερικότητας θέτει λοιπόν τους Έλληνες μπροστά σε ένα «βαρύ καθήκον» ή σε ένα εξαιρετικά δύσκολο έργο. Επομένως και το συνέδριο αυτό μπορεί να εκληφθεί ως σημείο μιας προβληματικής κατάστασης.

3. Σταυροδρόμι

ΑΝ ΠΡΟΣ ΣΤΙΓΜΗ ΤΕΘΟΥΝ ΣΕ ΠΑΡΕΝΘΕΣΗ οι διαφορές στην υπόσταση της νεοτερικότητας (σύμφωνα με το μέγιστο ορισμό) στις διάφορες κοινωνίες, ποιες είναι σήμερα οι δυνατές επιλογές-δράσεις των καλλιτεχνών και άλλων που θέλουν να αποκαλούνται τουλάχιστον «σύγχρονοι» ή κατά τεκμήριο «νεοτερικοί»;

Επιλογή πρώτη. Υποχώρηση. Εγκαταλείπεται ο μέγιστος ορισμός και υιοθετείται ο ελάχιστος. Η ελαχιστοποίηση των προδιαγραφών ξαναδίνει βαθμούς ελευθερίας και κάποια αισιοδοξία.

Επιλογή δεύτερη. Προσφυγή. Απορρόφηση του νεοτερικού από το σύγχρονο με την

εφαρμογή ενός εκλεκτικισμού και με τον περιορισμό των στόχων των ενεργημάτων χωρίς ωστόσο να μειώνονται οι απαιτήσεις για ποιότητα των αποτελεσμάτων.

Επιλογή τρίτη. Παραίτηση. Καταφυγή στο ετερόκλητο, το α-σήμαντο, χαλάρωση της κριτικής στάσης, καλλιέργεια της κοινοτυπίας, προώθηση της μόδας ως αποτέλεσμα της απογοήτευσης που προκάλεσε η πρόσκαιρη (;) αμφισβήτηση των απόλυτων αρχών της νεοτερικότητας. Στην πραγματικότητα πρόκειται για μια αρνητική προσήλωση στην νεοτερικότητα που θα μπορούσε να ονομαστεί ίσως και μετανεοτερική.

Επιλογή τέταρτη. Αναθεώρηση. Η νεοτερικότητα ως ιστορικό γεγονός έχει μια αρχή και θα 'χει (ευτυχώς) κι ένα τέλος, μόνο που δεν είναι εύκολο να διατυπωθεί ο επικηδείός της. Μέχρι την τελευταία (και απροσδιόριστη) στιγμή της δεν απομένει παρά η επανεξέταση της «φύσης» της, μόνο που αυτή τη φορά η στάθμιση της νεοτερικότητας μπορεί να γίνει χωρίς το δογματισμό των πρωτοπορειών, τον ευρωπαϊκό εθνοκεντρισμό, την αποφυγή πολλαπλών κέντρων πρωτοβουλίας, και τους a priori αποκλεισμούς. Μια νεοτερικότητα πιο «σοφή», απαλλαγμένη από τους φανατισμούς του πρωτόφαντου; Τουλάχιστον η ψύχραιμη αναζήτηση μιας εκδοχής της νεοτερικότητας χωρίς υποβιβασμούς της σημασίας των ερωτημάτων στο όνομα της κοινωνικο-πολιτιστικής αυθαιρεσίας του προτάγματος της νεοτερικότητας.

Ποια επιλογή είναι κρίσιμη ή κυρίαρχη; Η απάντηση δεν είναι εύκολο καν να επιχειρηθεί. Το ουσιαστικό ελλοχεύει στην επιλογή που αποτελεί ορίζοντα για την παραγωγή έργων και λόγων. Και είναι σχετικά απροσδιόριστο και υπόκειται στις πιθανότητες της δοκιμής, του λάθους, της αποτυχίας και της απόρριψης. Στοιχεία που δεν εμποδίζουν βέβαια την ανάπτυξη πρωτοβουλιών.

4. Άνοιγμα - Αίνιγμα

Οι προηγούμενες διατυπώσεις καθώς και τα προαναφερόμενα «έγκαιρα και ευπαθή» ερωτήματα επιτρέπουν να λεχθεί ότι το ζήτημα της νεοτερικότητας παραμένει ανοικτό. Οι νεοτερικές απαντήσεις τόσο στο επίπεδο της θεωρίας όσο και της πράξης μπορούν να πραγματωθούν χωρίς σίγουρη πρόβλεψη για τον τόπο, το χρόνο παραγωγής τους και την υφή των νεοτερικών προϊόντων. Εμφανίζεται η νεοτερικότητα ως μια εφεδρεία, ως μια χρυσή ευκαιρία παρ' όλη τη λεηλάτησή της, παρ' όλες τις επάρσεις και τις υπερβολές της. Έτσι, στη σημερινή φάση της νεοτερικής περιπέτειας η χώρα μας ως τόπος και ως κοινωνικοπολιτιστικό πεδίο έχει το προνόμιο να επιχειρήσει να διαμορφώσει μια εκδοχή και για την ίδια την υπόστασή της και για το διεθνοποιημένο κόσμο. Η δυσκολία μιας τέτοιας επιχείρησης δίνει και το μέτρο της σημασίας της. Όσο για τη «μεταμοντέρνα συνθήκη» ως το τέλος μιας παρολίγον παγκοσμιοότητας και ως παραίτηση των αρχηγετικών ρόλων των αυτόκλητων πολιτιστικών «σωτήρων», εφόσον στο όνομά της ξεκίνησε μια κριτική ή μη αναθεώρηση της νεοτερικότητας, η συμβολή είναι καίρια. Σε μια τέτοια προοπτική είναι δυνατόν να λεχθεί: «δεν είναι αστείο! πρόκειται για ένα ελληνικό συνέδριο για το μοντέρνο και το μεταμοντέρνο».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Δ. Αγραφιώτης, «Η τέχνη ως πολιτιστικό φαινόμενο. Το πρόβλημα της νεοτερικότητας», *Δελτίο Ιδρύματος Μωραΐτη*, 7, 1984, 159-178.
2. Δ. Αγραφιώτης, «Ευάλωτα αφηγήματα, αμφίδρομα ερωτήματα. Μετά(το)μοντέρνο, Θέματα χώρου + τεχνών, 16, 1985, 45-46.
3. Δ. Αγραφιώτης, «Νεοτερική ποίηση, ου-τοπία». *Σπείρα*, 5-7 1985-86, 117-124, (Μετάφραση Δρα Χ. Βαρέλη). «Poésie Moderne, U-topie» *6ο Διεθνές Ανθρωπιστικό Συμπόσιο με θέμα την Ουτοπία, Πρακτικά Συμποσίου, Αθήνα 1986.*
4. Δ. Αγραφιώτης, «Λόγος για τη νεοτερικότητα. Ορίζοντας ή παρεξήγηση», *Διπλή Εικόνα*, 11-13, 1987, 145-148.
5. Δ. Αγραφιώτης, «Μετανεοτερικότητα», στο βιβλίο *Πολιτιστικές ασυνέχειες*, Ύψιλον, Αθήνα, 1987.
6. Δ. Αγραφιώτης, «Παιχνίδι και νεοτερική τέχνη. Η περίπτωση της ποίησης και της ζωγραφικής», *Δελτίο Ιδρύματος Μωραΐτη*, (για δημοσίευση).
7. Δ. Αγραφιώτης, *Νεοτερικότητα και αναπαράσταση*, Ύψιλον, Αθήνα, 1988 (για έκδοση).
8. Δ. Αγραφιώτης, «Νεοτερικότητα και διανόηση», *Δελτίο της Εταιρείας Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Ιδρύματος Μωραΐτη*, 1988 (για δημοσίευση).
9. B. Falga, «Différent et post-modernité», *Magazine CNAC*, 22, 1984.
10. J.F. Lyotard, *La condition postmoderne*, Minuit, Paris, 1979.
11. J.F. Lyotard, *Le postmoderne expliqué aux enfants*, Galilée, Paris, 1986.
12. J. Rajchman, «Postmodernism. A Nominalist Frame. The Emergence and the Diffusion of a Cultural Category», *Flash Art*, 137, 11-12/1987, 49-51.
13. R. Rochlitz, «Langage pour un, laypage pour tous, *Critique*», 488-489, 1-2/1988, 95-113.
14. M. Tavares d' Amaral, «Modernité et postmodernité: l' hypothèse brésilienne», *Sociétés*, No 16, 11/1987, 27-28.